

През 2020 г. дългоочакваната осма среща на специалисти, изследователи и съмисленици, чито общи интереси са свързани с интелектуалната собственост, се състоя в условия на световна пандемия. COVID-19 промени традицията да се събираме присъствено в зала „Гържествена“. Но не уби желаниято за дискусиия да работим по проблемите на интелектуалната собственост и приложението ѝ в съвременния свят.

Електронното издание „Информационна грамотност & интелектуална собственост: модерни научни и практически предизвикателства“ е реализиран в рамките на проект „Концептуален образователен модел за повишаване на информационната грамотност в университетска информационна среда“ с Договор КП-06-Н135/10 от 18.12.2019 г., финансиран от Фонд „Научни изследвания при Министерството на образованието и науката в „Конкурс за финансиране на фундаментални научни изследвания – 2019 г.“, в тематично направление „Обществени науки“, ръководител проф. д.и.к.н. Стоян Георгиев Денчев.

През тази година предложихме дискусията за интелектуалната собственост и иновативните методи за преподаване във всяка една от степените на образованието. Авторите, въели участие, предлагат изключително интересни разработки, изследвания и анализи, обвързващи интелектуалната собственост с информационната, медиийната и визуалната грамотност, с модерните научни и практически предизвикателства, защитата на личните данни, електронно правителство и др.

Сборникът може да служи като учебно пособие при обучението по интелектуална собственост и по редица други дисциплини, свързани с правната компетентност на неспециалистите – юристи от областта на хуманитарните и информационните науки.

ИНФОРМАЦИОНА ГРАМОТНОСТ & ИНТЕЛЕКТУАЛНА СОБСТВЕНОСТ

МОДЕРНИ НАУЧНИ И ПРАКТИЧЕСКИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛИСТВА

©

**ИНФОРМАЦИОННА ГРАМОТНОСТ &
ИНТЕЛЕКТУАЛНА СОБСТВЕНОСТ:
МОДЕРНИ НАУЧНИ И ПРАКТИЧЕСКИ
ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА**

2□2©

**INFORMATION LITERACY AND INTELLECTUAL
PROPERTY: MODERN SCIENTIFIC AND PRACTICAL
CHALLENGES**

За буквите
З описменехъ

Научният семинар „Информационна грамотност & интелектуална собственост: модерни научни и практически предизвикателства“ и електронното издание на сборника са реализирани в рамките на проект „Концептуален образователен модел за повишаване на информационната грамотност в университетска информационна среда“, с Договор КП–06–Н35/10 от 18.12.2019 г., финансиран от Фонд „Научни изследвания“ при Министерството на образованието и науката в „Конкурс за финансиране на фундаментални научни изследвания – 2019 г.“, в тематично направление „Обществени науки“, с ръководител проф. д.и.к.н. Стоян Георгиев Денчев.

The scientific seminar “Information Literacy & Intellectual Property: Modern Scientific and Practical Challenges” and electronic edition of the collection were implemented within the project “A Conceptual Educational Model for Enhancing Information Literacy in an University Information Environment”, with Contract KP–06–Н35/10 of 18.12.2019, funded by the Research Fund at the Ministry of Education and Science in the "Competition for funding basic research - 2019", in the thematic area "Social Sciences", headed by Prof. D.Sc. n. Stoyan Georgiev Denchev.

Съставители

© Проф. д.и.к.н. Стоян Денчев, 2020
© Дол. д-р Тереза Тренчева, 2020
© Гл. ас. д-р Камелия Планска-Симеонова, 2020
© Ас. д-р инж. Евелина Здравкова-Величкова, 2020
© Светослава Димитрова, 2020

Научен рецензент

© Проф. д-р Габриела Белова-Ганева, 2020

Научен редактор

© Проф. д-р Георги Г. Димитров, 2020

Коректор

© Ас. д-р инж. Евелина Здравкова-Величкова, 2020

Превод и адаптация

© Светослава Димитрова, 2020

Предпечат и графичен дизайн

© Гл. ас. д-р Камелия Планска-Симеонова, 2020

© Академично издателство

„За буквите – О писменехъ“, 2020
ISBN 978-619-185-407-3

Compilers

© Prof. DSc Stoyan Denchev, 2020
© Assoc. Prof. Tercza Trencheva, PhD, 2020
© Chief. Assist. Prof. Kamelia Planska-Simeonova, PhD, 2020
© Assist. Prof. Eng. Evelina Zdravkova-Velichkova, PhD, 2020
© Svetoslava Dimitrova, 2020

Scientific Reviewer

© Prof. Gabriela Belova-Ganeva, PhD, 2020

Scientific Editor

© Prof. Georgi G. Dimitrov, PhD, 2020

Proofreader

© Assist. Prof. Eng. Evelina Zdravkova-Velichkova, PhD, 2020

Translation and adaptation

© Svetoslava Dimitrova, 2020

Graphic Design

© Chief Assist. Prof. Kamelia Planska-Simeonova, PhD, 2020

© Academic Publishing House

“Za bukvite – O pismeneh”, 2020
ISBN 978-619-185-407-3

Съдържание

Послание от Световната организация по интелектуална собственост за 2020 г.	9
ПРЕДГОВОР.....	11

**ПЛЕНАРНА СЕСИЯ
ИНФОРМАЦИОННА ГРАМОТНОСТ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА**

МОДЕЛ ЗА НЕФОРМАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ ПО ИНТЕЛЕКТУАЛНА СОБСТВЕНОСТ В УНИБИТ	
<i>Тереза Тренчева.....</i>	14

СЪВРЕМЕННАТА ИНФОРМАЦИОННА ГРАМОТНОСТ КАТО ОСНОВА ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА ЗНАНИЕТО И БАРИЕРА СРЕДУ БРУТАЛНАТА ДОМИНАЦИЯ НА ФАЛШИВИТЕ НОВИНИ	
<i>Стоян Денчев, Стелiana Йорданова.....</i>	29

**ТЕМАТИЧЕН ПАНЕЛ 1
ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ЗА СЪВРЕМЕННАТА ОБРАЗОВАТЕЛНА
ИНФОРМАЦИОННА СРЕДА И ИНТЕЛЕКТУАЛНАТА СОБСТВЕНОСТ**

ОТВОРЕНИЯТ ДОСТЪП И ИЗСЛЕДОВАТЕЛИТЕ В УНИБИТ	
<i>Таня Тодорова.....</i>	39

МЕДИЙНАТА ГРАМОТНОСТ – КЛЮЧ КЪМ СЪКРОВИЩАТА НА ХХI ВЕК	
<i>Евелина Здравкова, Методи Трайков, Светослава Димитрова, Росица Димитрова.....</i>	53

ПРИЛОЖЕНИЕ НА ИГРОВИЯ ПОДХОД В ОБУЧЕНИЕТО И ПОПУЛЯРИЗИРАНЕТО НА КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКОТО НАСЛЕДЕСТВО	
<i>Иван Тренчев, Радослав Стоев, Александър Гъркинин, Александър Чобанов.....</i>	64

ВРЪЗКА МЕЖДУ ДИГИТАЛНАТА И ВИЗУАЛНАТА ГРАМОТНОСТ	
<i>Катя Ращева-Йорданова, Камелия Планска-Симеонова.....</i>	76

ЕКСПЕРИМЕНТАЛНО ОБУЧЕНИЕ ПО ВИЗУАЛНА ГРАМОТНОСТ И ВИЗУАЛНО МИСЛЕНИЕ	
<i>Камелия Планска-Симеонова.....</i>	89

ПОУКИ ОТ ИЗПОЛЗВАНЕ НА СИСТЕМАТА ЗА АКАДЕМИЧНА КОМУНИКАЦИЯ НА ВОЕННА АКАДЕМИЯ „ГЕОРГИ РАКОВСКИ“ В УСЛОВИЯ НА ПАНДЕМИЯ ОТ COVID-19 ПРЕЗ 2020 Г.	
<i>Христина Добрева</i>	104

МОБИЛНИТЕ ДИГИТАЛНИ БИБЛИОТЕКИ И МОБИЛНОТО ОБУЧЕНИЕ В СЪВРЕМЕННАТА ИНФОРМАЦИОННА ЕКОСИСТЕМА	
<i>Елена Попова.....</i>	119

УЧЕНЕ, УЧЕБНА ДЕЙНОСТ, ТЕАТРАЛНА ДЕЙНОСТ	
<i>Зоя Капон.....</i>	134

ИНТЕЛЕКТУАЛНАТА СОБСТВЕНОСТ В НОРМАТИВНАТА УРЕДБА НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ	
<i>Светослава Димитрова.....</i>	142

УСЪВЪРШЕНИСТВАНЕ НА НОРМАТИВНА УРЕДБА ЗА РЕГИСТРАЦИЯ
НА МАРКИ В БЪЛАРИЯ ОТ ГЛАДНА ТОЧКА НА БИЗНЕСА
Димитрина Вескова, 151

МОРФОЛОГИЯ НА БИБАИОГРАФСКИЙ ТЕКСТ: РИЗОМАТИЧЕН СТИЛ
НА МОДЕЛИРАНЕ НА АВТО- И БИОБИБАИОГРАФИЯ
(Да създавате не за да притежавате, а за да отдавате)
Александра Куманова 166

ТЕМАТИЧЕН ПАНЕЛ 2
ЗАЩИТА НА ЛИЧНИТЕ ДАННИ, СВОБОДА ДО ИНФОРМАЦИЯ

ЗАЩИТА НА ЛИЧНИТЕ ДАННИ НА ФИЗИЧЕСКИТЕ ЛИЦА
Мислена Тренчева 181

СЪГЛАСИЕТО КАТО ПРАВНО ОСНОВАНИЕ ЗА ОБРАБОТВАНЕТО
НА ЛИЧНИ ДАННИ
Мартин Захариев 194

ЕМПИРИЧЕН МОДЕЛ ЗА ОЦЕНКА НА РИСКА ПРИ ОБРАБОТКА
НА ЛИЧНИ ДАННИ
Веселин Целков, Георги Средков 211

КОМУНИКАЦИОННО-ИНФОРМАЦИОННИ ПРОБЛЕМИ ПО ВРЕМЕ
НА ИЗВЪНРЕДНО ПОЛОЖЕНИЕ. ФЕЙК НОВИНИ И ИНФЛУЕНСЪРИ
ПО ВРЕМЕ ПАНДЕМИЯ
Христо Тутунов 222

ТЕМАТИЧЕН ПАНЕЛ 3
ДИГИТАЛНО РАЗДЕЛЕНИЕ И ЕЛЕКТРОННО ПРАВИТЕЛСТВО

ДИГИТАЛНО НЕРАВЕНСТВО В КОНТЕКСТА НА ГОЛЕМИТЕ ДАННИ
Катя Ращева-Йорданова, Стефка Толева-Стоименова 237

Е-УПРАВЛЕНИЕ – ЗНАЧЕНИЕ И ПРИЛАГАНЕ В УСЛОВИЯТА
НА ИЗВЪНРЕДНО ПОЛОЖЕНИЕ В БЪЛАРИЯ
Кристиана Шопова-Стойчева 246

КИБЕРЕТИКА В ЕЛЕКТРОННОТО ПРАВИТЕЛСТВО И ДИГИТАЛНОТО
РАЗДЕЛЕНИЕ
Марияна Николова 255

ПРЕПОРЪКИ ЗА ОПАЗВАНЕ И СОЦИАЛИЗАЦИЯ НА НЕПУБЛИКУВАНА
ГРОБНИЦА В МЕСТНОСТТА ГИРОВА МОГИЛА, ЗЕМАИНЦЕ
НА С. РОЗОВЕЦ
Георги Георгиев 269

ЕВРОПА И САЩ – ОТНОШЕНИЯ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА
Радослав Тодоров 280

БИОГРАФИЧНИ БЕЛЕЖКИ ЗА АВТОРИТЕ 290

МОДЕЛ ЗА НЕФОРМАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ ПО ИНТЕЛЕКТУАЛНА СОБСТВЕНОСТ В УНИБИТ

Док. д-р Тереза Тренчева

Университет по библиотекознание и информационни технологии
e-mail: t.trencheva@unibit.bg

Резюме. Създаването на нови образователни технологии и подобряването на условията в университетска среда дават възможност да се осъществи преход към неформално образование с цел усвояване на знания. Създаването и дейността на Университетската младежска академия за управление на знания в УниБИТ помагат на студенти, докторанти, постдокторанти и преподаватели да обогатят своите знания и опит в конкретно направление и да работят в екип освен в университетска реална среда, но и извън нея. Вниманието е насочено към практическото обучение, в резултат на което се провеждат меетоприятия с научен и практически характер. Целта на настоящия доклад е да представи опита на Университетската младежска академия за управление на знанията, която е структурно звено в Университета по библиотекознание и информационни технологии, при изълнението на своите изследвания и образователни функции. Акцентът е поставен върху структурата и дейността на Академията. Дейностите на Академията се фокусират не само върху теорията, но и върху практиката, като се дава възможност на различни категории студенти, докторанти и постдокторанти да участват в реални казуси и разработване на групови проекти под прякото наблюдение на наставници както от университета, така и от практиката. В доклада са представени различни инициативи в областта на интелектуалната собственост на Академията от момента на нейното основаване. В заключение са направени изводи и препоръки за бъдещо развитие.

Ключови думи: интелектуална собственост, университетска младежска академия, управление на знанията, формиране на умения, усвояване на знания.

1. Въведение в темата

В съвременното информационно общество формирането и в крайна сметка наличието на икономика, основана на знанието, се определят като стратегически приоритет в политиката както на развиващите се, така и на развитите страни. Концепцията за икономика на знанието приема като изходна теорията за информационното общество и по много признания се родее с нея. Всъщност изграждането на информационно общество е тясно преплете с изграждането на икономика на знанието (Денчев, 2008 : 5; Денчев, 2014 : 55-56).

Преди да бъдат разгледани основните характеристики и тенденции, които се асоциират с развитието на икономика на знанието, трябва да се подчертава, че общото разбиране за важната роля на знанието в икономиката не е нещо ново. Развитието на производството, например, винаги се е основавало на различните форми на знанието.

„Знанието е сила“ и всички ние, работещи в името на знанието, сме убедени в този афоризъм, казан от Франсис Бейкън още през XV век и векове след това е прието да се счита, че той говори за знанията и уменията на отделния човек. В съвременната икономика, основана на знанието, както пише в едно от своите изследвания Л. Парижкова, „целенасоченото търсене на знание ни осигурява потенциала да преобразуваме природата, вещите от една страна, от друга – стимулира нашата социална отговорност да подобряваме обществото, в което живеем“ (*Парижкова, 2014 : 13*).

И все пак какво означава икономика на знанието? Като всяко понятие, така и за понятието „икономика на знанието“ не съществува еднозначно тълкуване на неговите смисъл и значение.

Карл Далмън, директор на програмата „Знание за развитие“ към Световната банка, дава следното определение на понятието „икономиката на знанието“: „...Икономика, при която инновационните процеси – производство, преобразуване, разпространение и практическо приложение на знанието, се превръщат в главна движеща сила на социално-икономическото развитие“ (*Правилник, 2014; Dalmat, 2003*).

За целите на нашия анализ и обобщавайки възгледите на различни изследователи, една работна версия на понятието „икономика на знанието“ би могла да изглежда така: „икономиката на знанието е нов подход към икономическите реалности, при който знанието се превръща в основен ресурс на развитие“. Тук е важно да се приеме, че инновационните процеси се явяват крайъгълен камък в икономиката, основана на знанието, и оказват въздействие както върху икономическата среда, така също и върху социалната среда и политиката.

Иновацията е „ключов фактор“ за оцеляването на организациите (*Ефтимова, 2014 : 443*). При управление на знанието на дадена организация се има предвид подходът, който хората в нея прилагат за управление на съществуващите знания, изграждането на нови знания, използването и съхранението на данни. Всичко това допринася за ефективното и балансирано използване на

организационните ресурси за по-доброто функциониране на организацията като система (*Карев, 2012 : 47; Енчева, 2015*).

По същество управлението на знанието обхваща всички организационни процеси като се търси синергетична комбинация от данни и информационни възможности на модерните компютърни технологии с цел формиране на креативен и иновативен капацитет на човека. В този смисъл образователният сектор трябва да се развива в съответствие с потребностите на учащите се и с изискванията на пазара на труда. Инвестициите в образование са инвестиции в успешното бъдеще (*Нанкова & Стойкова, 2014 : 138*).

Политическите и делови кръгове осъзнават ключовата роля на иновациите и важността на знанието за развитието на икономиката и осигуряването на конкурентоспособност. Те са наясно, че това може да се постигне единствено и само чрез качествено образование и иновативни научни изследвания.

2. Модел за неформално образование в университетската информационна среда на УниБИТ

Реализацията на всеки човек зависи от неговата способност своевременно да намира, получава, възприема адекватно и използва продуктивно новата за него информация. Знанието и информацията заемат важна роля в нашето знание общество. Сред конкурентните предимства на съвременните университетски структури се отклояват ефективното събиране и използване на информация за създаване и получаване на нови знания, съвместната работа в екипи, споделянето на добри практики, прилагането на иновативни такива, придобиването и споделянето на нови знания, създаването на благоприятна за идеи информационна среда. Динамичният, бързо изменящ се свят, в който живеем, чийто основен белег е информационната революция и свързаната с нея глобализация, изправят отделните държави пред нови, трудно предвидими и непрекъснато променящи се предизвикателства и проблеми, чието решаване изисква обширни, интердисциплинарни знания, професионални умения, аналитични способности и бързи и адекватни реакции. Необходимо е да бъде изградена и постоянно развивана култура за приемственост на натрупаните знания и опит, както и висока информационна култура, включваща, наред със знанията и уменията, критична самостоятелна интерпретация на съдържанието и ценността на информационните източници. Така

например преподавателите и изследователите с дългогодишен стаж в дадена университетска структура притежават ценен опит за процесите и практиките вътре в тази структура, но за съжаление администрирането на това знание не винаги е добре организирано. За в бъдеще именно мрежите и професионалните общности ще представляват най-естествените и мощнни ресурси за усвояване на знания и създаване на интерактивни модели на обучение, базирани върху информационните ресурси, управление на знания и интелектуална собственост. Затова усилията занапред трябва да са насочени и концентрирани именно върху обучаващите се общности или т. нар. неформално образование в университетска информационна среда.

През последните години термините “**formal education**” (формално образование), “**informal education**” (инфormalно образование), “**non-formal education**” (неформално образование) се използват на европейско равнище в различни европейски документи, както и в научните разработки на утвърдени в областта на образованието изследователи. Като една от детерминантите за тяхната появя и обосноваване се приема развитието на концепцията за учене през целия живот – глобална тенденция в развитието на обществото и в частност на образованието (*Colardyn, 2004; Rogers, 2004; Travers, 2017; Божилова, 2012*).

Идеята за формалност, неформалност и информалност на образованието е заложена още в дефиницията на Европейската комисия за „учене през целия живот“. Тя гласи: „учене през целия живот са всички целенасочени дейности за учене, независимо дали формални, неформални или информални са пътищата за тяхното осъществяване, предприемани съобразно предлаганите възможности с цел подобряване на знанията, уменията и компетенциите“ (*Петров, П., М. Атанасова, 2003, с. 53*).

През 2008 г. у нас се появява първото самостоятелно изследване, посветено на трите типа образование – формално, неформално и информално образование. Неговият автор С. Николаева анализира и дефинира различни критерии и подходи за понятийното разграничаване на трите типа образование. Формалното образование авторът свързва със „строго институционализираната, хронологично етапизирана и йерархично структурирана система за придобиване на официално призната образователна степен“ (*Николаева, С., 2008, с. 27*). Този тип образование се осъществява от образователни институции, които са създадени, за да реализират държавната образователна политика,

имат официална акредитация и са обединени от общи, задължителни регламенти, определени на законодателно равнище.

Неформалното образование според С. Николаева разчита в по-голяма степен на своята доброволност и изборност, гъвкавост и адаптивност, многофункционалност и отвореност и това го прави стимулиращо и мотивиращо както за обучаващия, така и за обучавания. То има своите особености в системен, съдържателен, организационен, технологичен, субектен и резултативен план.

С. Николаева дефинира информалното образование като: „тези подкрепящи намерения и усилия, чрез които оказваме влияние върху опита и компетентността на другите, обогатявайки и разширявайки техния обем и приложимост в различни житейски и практически ситуации. Това обикновено става в контекста и едновременно с друг тип дейност или социално участие – труд, отдих, физическа активност и т.н...“

Наред с формалното и неформално учене и образование все по-често се говори и за т. нар. аформално образование. Неговата същност е в автономното и самоуправлявано учене и развитие, което се случва докато правим други, важни за нас неща – работим, играем, общуваме, четем и т.н.

През последните години все повече организации започнаха да осъзнават, че всички знания са ценни и да признават неформалното и самостоятелното учене като равни на формалното. Животът обаче ни показва, че никое от тези три измерения на образованието не е загубило своето значение и поради това заслужава да бъде изследвано, поощрявано и доразвивано.

Според Центъра за изследване и иновации на неформалното образование в България: „Неформалното образование (НФО) е вид образователна дейност, която не е структурирана и се случва извън формалната система, също така е възможно да завърши със сертифициране (но не е задължително). НФО се базира на доброволно участие и активно взаимодействие между обучаващите се и обучителя, който използва креативни и иновативни начини за преподаване в контраст с традиционната система и класическите методи на преподавателите.“

На базата на така представените дефиниции за трите основни типа образование бихме могли да направим следния извод: Образованието е част от живота на всекиго, но не е задължително то винаги да се провежда в традиционната учебна среда. Съществуват и други алтернативни начини за учене, при които обикновено даже не осъзнаваме, че го правим. Традиционното

образование е структурирано и формално, откъдето идва и терминът „формално образование“, което се предоставя от акредитирано учебно заведение (училище, университет), като обикновено завършва с получаването на предварително дефинирана квалификация. Самостоятелното учене, известно още като информално образование, е точно обратното: това са непла, които научаваме неволно по време на ежедневната си работа, в свободното си време или в семейството. Неформалното обучение е някъде по средата между тези две крайности. То може да бъде структурирано с ясно определени образователни цели, но обикновено се провежда извън официалните учебни заведения или в структури, ситуирани в рамките на учебните заведения, но имащи научно-методичен характер, например, в рамките на кръжоци, семинари, конференции, майсторски класове, образователни курсове и мн. др.

Участието на младите хора, в частност студентите, в дейности, които използват методите на неформалното образование, дава пряка възможност за практическо прилагане на натрупаните знания и умения в сферата на формалното образование. НФО е среда, в която иновативното и креативното мислене се настърчава; усвояването на теоретичните познания е в пряка връзка с тяхната практическа реализация; има доброволно участие и висока мотивация на участниците; дистанцията между обучители и обучаващи се намалява, което води до стимулиране на увереността и спокойствието в процеса на работа, а и до по-ефективни резултати.

В съвременното общество, основано на знание, грижата за младите хора се превръща в една от най-важните национални каузи за осигуряване на Европейско развитие на България. Ето защо създаването на благоприятни условия за университетско образование и неформално обучение допринася за прехода от акредитирани знания към сертифицирани умения като подобрява демографската ситуация в страната и е значим фактор. Създаването на институционална среда, настърчаваща използването на съществуващите знания и създаването на нови, ще допринесе за изграждането на общество, което е добре образовано и квалифицирано, за да създава, обменя и използва това знание.

У нас университетите са формални образователни институции, но дори и те предлагат неформални дейности и използват неформални подходи. В тази връзка в Университета по библиотекознание и информационни технологии (УниБИТ)

дългосрочните научни изследвания по проблемите на управление на знания в различни области на знанието са навременни, актуални и полезни.

УниБИТ е модерен университет, който разполага със свой **Модел за неформално образование в университетска информационна среда, който отчита динамиката на развитие на съвременното общество, основано на знание.**

2.1. Университетски научноизследователски институти

Научноизследователските институти са университетски структури, в които не се придобива университетска специалност, но се извършва обучение на високо ниво и се реализират научни проекти. Обикновено съставът на един институт включва директор – университетски преподавател, който е на друга постоянна щатна длъжност в университета, както и зам.-директор, научен секретар, координатор на проекти и ръководители на секции със същия правен статут. Относително малкият размер на администрацията на института дава възможност за пределна гъвкавост при печеленето и работата по перспективни научни проекти. Обучителни дейности при този алтернативен образователен модел се водят само за обучаеми със специален статут – магистри и докторанти, както за нуждите на самия университет, така и за нуждите на други институции на основата на легитимни договорни отношения.

2.2. Отворени учебни практики и Летни университети

Този тип практики са морално и правно защитена марка на УниБИТ. Организацията на практическите студентски дейности се ръководи изцяло от изявени и подгответни студенти. Самите студенти се самоорганизират. Те влизат в контакти с местните структури и изграждат стабилни двустранни връзки. Ако се налага участието на преподаватели, то това се прави по деликатен начин и без да се изземва инициативата на студентите. Що се отнася до т. нар. Летни университети, те отново включват съвместно участие на студенти и местни структури като ръководството тук се поема от опитни преподаватели. Целта и на практиките, и на летните университети е да подгответят подходящи практически навици и умения у маладите хора, както за самостоятелна научна работа, така и за предизвикателствата на реалния живот.

2.3 Университетска младежка академия за управление на знания (УМЛАУЗ)

Академията за управление на знания е съвременен университетски алтернативен образователен модел, който дава възможност на младите хора в една университетска структура да организират своята научна и образователна дейност в съответствие както с учебните програми на университета, така и с техните напредничави желания и интереси. По правило Академията се ръководи от известен и уважаван учен и преподавател. Всички останали административни длъжности се разпределят между млади хабилитирани преподаватели и/или такива, които притежават образователната и научна степен „Доктор“. Освен председател този образователен модел поддържа наличието както на главен научен секретар, така и на административен секретар с афинитет към организацията и администрирането на научните изследвания. В зависимост от предметните области на развитие на университета към Академията се създават различни научни секции, ръководителите на които се наричат научни секретари. Те задължително трябва да притежават научна и образователна степен „Доктор“. Секциите се състоят от 8–10 человека – млади учени, докторанти и студенти. Всички те имат изявени желания да придобият достатъчни умения за своята практическа реализация в живота.

Университетът по библиотекознание и информационни технологии предприе необходимите действия за изграждане на „триъгълника на знанието“ (образование – изследване – инновации) и активно се ангажира с осъществяването на интеграционните връзки между изследователските институти и университетската информационна среда. Направена крачка в тази посока от УниБИТ е създаването именно на Университетската младежка академия за управление на знанията, стъпвайки на основната образователна парадигма на ЮНЕСКО – от акредитирани знания към сертифицирани умения (*Dencher, Petera & Stoyanova, 2014*).

Университетска младежка академия за управление на знанията (УМЛАУЗ) е правоприемник от 2015 г. на Лятната академия за управление на знания (ЛАУЗ), която е създадена през 2013 г. и формира своята структура с решение на Академическия съвет на Университета по библиотекознание и информационни технологии, като се явява обслужващо звено с научен и методичен характер в структурата на УниБИТ.

Работата на Академията се характеризира с богато разнообразие на организираните инициативи, а ръководството и членовете в това иновативно учебно-методично звено са мотивирани да следват своето развитие в начертаната посока, като целят положителен институционален имидж на УниБИТ, който успешно се налага като партньор в сферата на обществените комуникации и информационните науки, както в национален, така и международен план, доказателство, за което са множеството инициативи, като за целта на настоящото изложение ще се спрем основно на инициативите в областта на интелектуалната собственост.

3. Инициативи на УМЛАУЗ за неформално образование по интелектуална собственост

3.1. Световен ден на интелектуалната собственост (26 април) – една установена традиция на УМЛАУЗ в УниБИТ. Майсторски класове, уъркшопи и курсове

Всяка година на 26 април се чества Световният ден на интелектуалната собственост и се популяризира дискусията за ролята на интелектуалната собственост в насьрчаването на иновациите и творчеството.

На 26 април 1970 г. влиза в сила Конвенция, учредяваща Световната организация по интелектуална собственост (СОИС). По този повод правителства и организации от цял свят заедно със СОИС отбелязват тази дата като Световен ден на интелектуалната собственост. Като страна членка на СОИС Република България по традиция ежегодно се присъединява към международното честване.

Вече осем години (2013 – 2020 г.) в УниБИТ е установена традиция по организирането на двудневни семинари, посветени на Световния ден на интелектуалната собственост (26 април). Характерно за тези семинари е, че са съобразени всяка година с мото, което се обявява от Световната организация по интелектуална собственост (СОИС) и тяхното провеждане е белязано от ежегодното издаване на научен сборник, посветен на проблемите на интелектуалната собственост, който се рецензира от двама специалисти, активно работещи в областта на интелектуалната собственост. Заглавията на сборниците винаги са съобразени с темата, под която е проведен съответният семинар.

Първият семинар през 2013 г. беше организиран в два дни и проведен в УниБИТ и ЮЗУ „Неофит Рилски“. На семинарите бяха изнесени 15 лекции, които бяха насочени към студентите и

преподавателите от двата университета. В семинара на тема: „**Интелектуалната собственост в университетите – Творчество: Следващото поколение**“ акцентът беше поставен върху управлението на интелектуалната собственост в университетската информационна среда. Семинарът и сборникът бяха реализирани с финансовата подкрепа на научноизследователски проект с Договор № ДМУ 03/3 от 19.06.2012 г., финансиран от Фонд „Научни изследвания“ при МОН в конкурсна сесия „Млади учени – 2011“ и ръководител: доц. д-р Тереза Тренчева на тема: „Анализ на обичайните практики при използването на продукти на интелектуалната собственост в университетска информационна среда“.

През 2014 г. семинарът беше проведен под надсвоя „**Интелектуалната собственост в XXI век: Българският опит в творческите и информационни индустрии**“ като се акцентира върху управлението на интелектуалната собственост във филмовата индустрия.

През 2015 г. се проведе Третият национален семинар с международно участие на тема: „**Интелектуална собственост – формула за успех, творчество и иновации**“. През 2015 г. семинарът бе посветен и на още две ключови за УниБИТ годишнини – 65-годишнината на Държавния библиотекарски институт – днес УниБИТ, и 70-годишнината от създаването на Организацията на обединените нации за образование, наука и култура (ЮНЕСКО). Целта на семинара бе да предизвика дискусия сред научната общност и да представи проблемите на музикалния бизнес и посоката за тяхното решаване.

В дните 26 и 27 април 2016 г. УниБИТ бе домакин за четвъртата поредна година на Националния семинар с международно участие на тема „**Интернет либерализацията – предизвикателства и добри практики пред интелектуалната собственост**“, организиран от Университетската младежка академия за управление на знания. Целта на семинара бе да провокира дискусия в научните среди за обществените отношения в Интернет като нова и модерна информационно-комуникационната среда, за динамиката на развитие на информационните реалности, контрола и актуалността на информацията във виртуалното пространство, правното регулиране и пр.

Доказателство за безспорния принос на УниБИТ в дискусията на научната общност по света по проблемите на интелектуалната собственост бе домакинството на Университета на

IX уъркшоп на Европейската мрежа на преподавателите по интелектуална собственост – The EIPTN Ltd. В продължение на два дни – 4 и 5 юли 2016 г., 40 учени от 11 държави от Стария континент и Австралия се срещнаха и обсъждаха нелоялната конкуренция, опита на Bournemouth, IP правото в техническите науки, интелектуалната собственост в рекламата, пиратството, мениджмънта, патентите и други проблеми, обменяха информация и добри практики в областта на иновациите в преподаването и насърчаването на интелектуална собственост, мултидисциплинарни и учеб базирани учебни дейности и т.н.

Мотото през 2017 г. година, обявено от Световната организация по интелектуална собственост, чито активен последовател е УниБИТ, бе: „Иновациите – подобряващи живот“, в съответствие с новите предизвикателства в дигитална среда. А темата на петия Национален семинар с международно участие бе „**Интелектуална собственост, иновации и научна дейност в глобална среда**“. Целта на петия семинар бе да събере водещи учени в България като предизвика дискусия по въпроси, свързани със закрилата на интелектуалната собственост, иновациите и връзката им с научната дейност.

Темата на семинара през 2018 г. бе „**Европейските граждани и интелектуалната собственост – възприятие, осъзнаност, поведение**“. Семинарът бе посветен на „Международния ден на интелектуалната собственост (26 април)“ и на Българското председателство на Европейския съюз. Пленеристите Александър Аврамов и Александър Гъркинин представиха доклада си „GDPR – отговорите на изкуствения интелект: Лични данни, европейски правни регулатии и изкуствен интелект“ и дадоха отговори на наболелия въпрос относно личните данни и какво се е променило по отношение на тяхната правна регулатация след приемане на новия Общ регламент относно защитата на данните ЕС 2016/679. Изложението предизвика огромен интерес у аудиторията, дискусията относно новите правила за защита на личните данни при събиране, съхранение и обработка продължи и в неформален разговор след официалната сесия на семинара.

На 20 юли 2018 г. УМЛАУЗ организира като продължение на семинара Майсторски клас на тема: “**Intellectual property Down Under**” с гост лектор проф. Натали Стоянофф от Университета по технологии в Сидни, Австралия. Проф. Стоянофф представи две лекции пред докторанти и млади учени, свързани с проблематиката

интелектуална собственост. Първата тема бе посветена на проекта “Garuwanga: Forming a Competent Authority to Protect Indigenous Knowledge”, а втората – “Exceptions and Limitation in Copyright for Libraries Down Under”. Участниците в майсторския клас получиха лично сертификати от гост лектора. Гостуването на проф. Стоянофф в УниБИТ бе отразено със специална статия, озаглавена „Ученето един от друг обединява хората“ в бр. 29 от 2018 г. на вестник „Аз Бук“.

Семинарът през 2019 г. премина под мотото „**Интелектуалната собственост и дигиталните хора**“, посветен на Международния ден на интелектуалната собственост (26 април) и „Пловдив - Европейска столица на културата 2019 г.“, като свидетелства за необходимостта от поддържането на постоянния диалог относно интелектуалната собственост и мястото ѝ в различни области на науката, изкуството, културата, бизнеса. Имайки предвид, че през 2019 г. българският град Пловдив бе Европейска столица на културата, акцентът бе поставен върху културното наследство, защитата на нематериалното културно наследство, трансформирането в дигитален вид на антични градове и архитектурни обекти, в резултат на което възникват и въпроси, свързани с авторското право в дигиталния свят. Друго важно събитие, вдъхновение за научната проява, бе провелата се дискусия за новия пакет европейски авторскоправни регулатии под наслов „Осигуряване на авторското право в цифровия век“, проведена в Брюксел през същата година.

През 2020 г. семинарът премина в условията на Пандемията COVID-19 под надслов: „**Информационната грамотност & Интелектуалната собственост: Модерни научни и практически предизвикателства**“. Семинарът беше и отправна точка за престиженния курс по авторско право на университета Харвард – Copyright X, създаден от проф. Уилям Фишър III, професор по Право на Интелектуалната собственост към Университета Харвард.

Заключение

Научноизследователските центрове и академии стават жизнено важен фактор в развитието на качеството на обучение в съвременното глобализирано общество. Членството на България в Европейския съюз от своя страна изисква да се отговори на приетите програмни инициативи за по-широко внедряване и използване на европейските ценности в качеството на обучение. И

в това отношение създаването на научни центрове и академии има за задачата да отговори на тези потребности и да подготви и стимулира младите хора за участие в научните и културните процеси, да подкрепи и насычи тяхната компютърна и медийна грамотност, научна и творческа активност, да ги привлече за иновативни и експериментални дейности, основаващи се на новите методи на обучение.

В научните центрове студентите изучават един и същи въпрос като членове на различни групи, срещат се и обменят информация като експерти по дадения въпрос и по този начин повишават качеството на своето обучение.

Целесъобразно е да се стимулират студентите и преподавателите за активна творческа дейност в условията на съуправление, самоуправление, самооценяване и самоусъвършенстване. Това може да стане както по време на лекции, семинарни занятия, така и по време на участието им в работата на научни центрове и академии. Възможно е да се осъществи взаимовръзка между аудиторната, научната и извънаудиторната интерактивна дейност, например с разработването на даден проект по определена тема.

Дейностите на Университетската младежка академия за управление на знанията в УниБИТ са фокусирани именно върху връзката теория – практика, като студентите са поставени в реална среда да прилагат своите акредитирани знания чрез участия в проекти, семинари, летни практики, срещи с външни специалисти от теорията и практиката, майсторски класове, уебинари и др. Натрупаният по този начин опит ги прави подгответи за утреината конкурентна професионална среда.

През следващата академична година в Академията се обсъждат възможностите студентите от УниБИТ да участват в различни образователни модули на Академията, като ще имат и възможността да сертифицират придобитите умения и да получат кредити. Една от добrите практики на УниБИТ е, че успешно се извършва обучение и сертифициране по академичните програми на компании като Oracle и MikroTik (*Бояджиев, 2014*).

УниБИТ се стреми да създава условия за развитието на образователната и научната дейност в университетска информационна среда. Организирането на семинари, лекции, конференции и др. дава възможност да се осъществи връзка между образованието и бизнеса. УМЛАУЗ цели да приобщи младите студенти, докторанти, учени и преподаватели към нов интерактивен

метод за обмен на знания. Провеждането на ежегодната научна конференция от УМЛАУЗ в УниБИТ, както и ежегодният семинар, посветен на Световния ден на интелектуалната собственост, са нов образователен модел в университетска среда, с което се поставя началото на серия от участия на студенти, докторанти и учени в други мероприятия с научен и изследователски характер.

Благодарности

Тази публикация е реализирана по проект „Концептуален образователен модел за повишаване на информационната грамотност в университетска информационна среда“ с Договор № КП – 06 – Н35 / 10 от 18.12.2019 г., финансиран от ФНИ на МОН с ръководител проф. д.ик.н. Стоян Денчев.

References

1. **Божилова, В.** (2012) Формално, неформално и информално учене – същност, съдържателни параметри и взаимозависимости (Георетико-аналитичен обзор). // *Годишник на СУ „Св. Кл. Охридски“, Кн. Педагогика, Т. 105*, София, 2012, с. 203 – 226.
2. **Бояджиев, Д.** Администриране на компютърни мрежи с MIKROTIK ROUTERS. // *Съвременни измерения на европейското образователно и научно пространство : Международен пътешестващ семинар на УниБИТ: София, За буквите – О писменехъ*, 2014, с. 145-152.
3. **Денчев, С.** Алтернативни образователни модели в обществото на знанието. // *Съвременни стратегии и иновации в управление на знанието : Първа научна конференция на УМЛАУЗ : София, За буквите – О писменехъ*, 2014, с. 55-69.
4. **Денчев, С.** Информационните технологии и предизвикателствата пред нацията. // *Годишник по информатика*. София, БАН, Том 1, 2008, с. 3-12.
5. **Енчева, М.** Методи за проверка и оценка на знанието в среди за електронно обучение. // *Сп. Наука, № 2*, София, 2015, с. 42-49.
6. **Ефтимова, С.** Библиотеката като социален институт. // *Младите в науката – инвестиция в бъдещето*. София: За буквите – О писменехъ, 2014, с. 441-449.
7. **Карев, М.** и др. Архитектурният подход като средство за управление на знанието в организацията. // Сборник с доклади и изказвания от кръгла маса „Управление на знанието във военната организация“. София, 2012, с. 47-57.
8. **Нанкова, М., Д. Стойкова.** Съвременни тенденции в управление на знанието и ролята на интерактивните методи в образованието. // *Образование и инновации*, № 5, 2014, с. 138-143.
9. **Николаева, С.** Неформално образование. Философии. Теории. Практики. Експрес, Габрово, 2008, 243 с.
10. **Парижкова, А.** Нови форми в управление на знанието. София, За буквите – О писменехъ, 2014, 214 с.
11. **Петров, П., М. Атанасова.** Образоването и обучението на възрастните. С., 2003.

12. **Правилник** за устройството и дейността на Университетска младежка академия за управление на знания. УниБИТ, 2018.
13. **Colardyn**, D. And Bjornavold, J. (2004), Validation of Formal, Non-Formal and Informal Learning: policy and practices in EU Member States. European Journal of Education, 39: 69–89. Doi:10.1111/j.0141-8211.2004.00167.x
14. **Dalman**, K. World Bank Conception for Knowledge Economy. 2003.
15. **Denchev**, S., I. Peteva, D. Stoyanova. Conceptual Mega – Epistemological Model for the Knowledge of Cultural Heritage. Proceedings of the 12th International Conference: Knowledge Economy & Management (ICKEM 2014), November 27-30, 2014, Antalya, Turkey.
16. **Rogers**, A. (2004) Looking again at non-formal and informal education – towards a new paradigm. – The encyclopaedia of informal education – http://www.infed.org/biblio/non_formal_paradigm.htm
17. **Travers**, N. (2017) Inherent Tensions Within the Practices of Prior Learning Assessment at Suny Empire State College. In: Jelly K., Mandell A. (eds) Principles, Practices, and Creative Tensions in Progressive Higher Education. SensePublishers, Rotterdam. Doi: https://doi.org/10.1007/978-94-6300-884-6_12

MODEL FOR NONFORMAL INTELLECTUAL PROPERTY EDUCATION IN ULSIT

Assoc. Prof. Tereza Trencheva, PhD

*University of Library Studies and Information Technologies
e-mail: t.trencheva@unibit.bg*

Abstract. *The creation of new educational technologies and the improvement of the conditions in the university environment provide an opportunity to make a transition to non-formal education in order to acquire knowledge. The establishment and operation of the University Youth Knowledge Academy at ULSIT helps students, PhD students, postdoctoral students and teachers to enrich their knowledge and experience in a specific field and work in a team not only in the university real environment, but also outside it. Attention is focused on practical training, as a result of which events of scientific and practical nature are held. The purpose of this report is to present the experience of the University Youth Knowledge Academy, which is a structural unit of the University of Library Studies and Information Technologies in performing its research and educational functions. The emphasis is on the structure and activities of the Academy. The activities of the Academy focus not only on theory but also on practice, enabling different categories of students, doctoral and postdoctoral students to participate in real cases and develop group projects under the direct supervision of mentors not only from the university but also from practice. The report presents various initiatives in the field of intellectual property of the Academy, since its inception. In conclusion recommendations for future development are made.*

Keywords: *intellectual property, university youth academy, knowledge management, skills formation, knowledge acquisition.*